

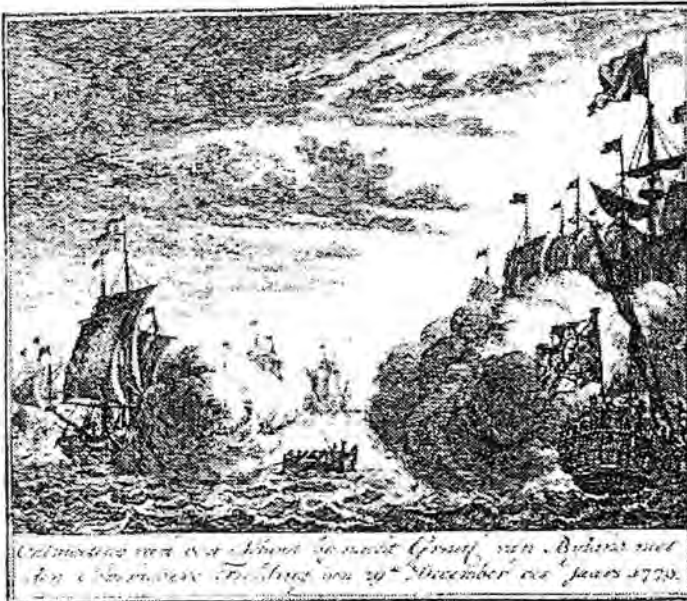
Tabakspijpen in het teken van de Gewapende Neutraliteit

Jan van Oostveen (kleipijp@xs4all.nl)

Soms zijn er tabakspijpen waarvan we door één of andere reden op het verkeerde been worden gebracht. Zo een tabakspijp is afgebeeld in "De Nederlandse kleipijp", pagina 111, waarbij een lint met de tekst "D:GEWAPENDE DENEMARKEN" is afgebeeld. Ondanks intensief speuren en navraag bij vele verzamelaars naar een tabakspijp met een identieke tekst is het niet gelukt om deze te vinden. Wel zijn vergelijkbare exemplaren aangetroffen maar dan met de tekst "D:GEWAPENDE NEUTRALITEIT". Deze laatste tabakspijpen staan centraal in dit artikel.

De vierde Engelse oorlog en de Gewapende Neutraliteit (1778-1784)

In 1778 werd door Engeland aan Frankrijk de oorlog verklaard. Spanje koos de kant van Frankrijk en de Republiek koos ondanks Engelse verzoeken, de neutrale kant. Eind 1779 begeleidde de Nederlander Van Bylandt (deze naam wordt uitgesproken als Bieland) samen met vier andere oorlogsschepen 27 koopvaarders naar Frankrijk. Op 30 december 1779 werd dit konvooi ter hoogte van het eiland Wight onderschept door de Engelse marine onder leiding van de commandeur Charles Fielding.

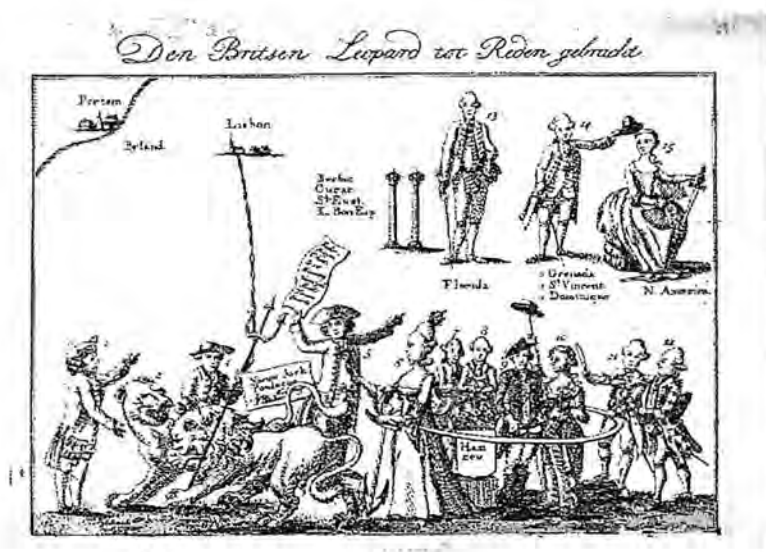

Fielding eiste de koopvaarders te mogen inspecteren op contrabandegoederen die bestemd waren voor Frankrijk. Een gesprek tussen Frederik Sigismund van Bylandt en Fielding leverde niets op. De Brit bleef echter bij zijn eis en na een plichtmatige schotenwisseling legde Van Bylandt zich erbij neer.

Afbeelding van de slag bij Wight. Bron: Fokke, 1783, p. 107.

Na aanleiding van het voorval van de de Schout bij nacht, van Bylandt, bij Wight, begonnen de overige Europese zeemogendheden zich zorgen te

maken over het veelvuldig opbrengen van schepen door de Engelse marine²⁸. Daarom vormde de Russische tsarina Catharina II op 8 maart 1780 de gewapende neutraliteit. Hierin verklaarde zij dat neutrale naties het recht hadden handel te drijven met landen die in oorlog waren, zonder dat hun handelsvloeten zouden worden belemmerd, behalve als het om handel in wapens of munitie zou gaan. Blokkades van kusten werd niet toegestaan. Blokkades van havens werd wel getolereerd. Om de gewapende neutraliteit kracht bij te zetten stuurde Rusland oorlogsschepen naar de Noordzee, Atlantische Oceaan en Middellandse Zee. In eerste instantie werden Zweden, Denemarken de Republiek en Portugal²⁹ uitgenodigd om deel te nemen aan dit verbond. In een later stadium sloten meerdere naties zoals Pruisen, zich aan. Doel van het verbond was om met name de handel met Amerika te beschermen.

Prent gemaakt ter gelegenheid van de Gewapende Neutraliteit. De nummers bij de personen kunnen als volgt worden verklaard: 1: Pro-Engelse Nederlander; 2: Engelse luipaard; 3: De Nederlandse leeuw; 4: Engelsman, met een hand op het hoofd van de leeuw, de andere op zijn drietand, waaruit een ketting opstijgt naar Lissabon (Portugal was Engeland's bondgenoot); 5: Nederlandse koopman met o.a. namen van Nederlandse zeehelden op het papier; 6: Catharina II, tsarina van Rusland als initiator van de Gewapende Neutraliteit; 7: Koning van Zweden; 8: Koning van Denemarken; 9: Koning van Pruisen; 10: Hollandse vrijheidsmaagd; 11: De Engelse ambassadeur (Sir Joseph Yorke); 12: Franse ambassadeur; 13: Koning van Spanje; 14: Koning van Frankrijk; 15: Vrouw die Noord-Amerika symboliseert. Links bovenin is getekend de plaats Portsmouth, welke gelegen is nabijheid van het eiland Wight, en de naam Byland.

Bron: <http://www.americanantiquarian.org/Inventories/Europeanprints/Box2Folder2/5719.jpg> en www.britishmuseum.org.

²⁸ Fokke, 1783, p. 111-112.

²⁹ Portugal heeft uiteindelijk nooit deel uitgemaakt van de gewapende neutraliteit.

Toen in 1780 de Engelsen het schip van de ambassadeur Henry Laurens overmeesterden zette de Amerikaanse diplomaat zijn documenten overboord. De Engelsen konden deze documenten echter uit het water redden en kwamen er achter dat tussen de Amsterdamse koopman Jean de Neufville en de Amerikaanse diplomaat William Lee een overigens niet rechtsgeldig verdrag, was gesloten. Engeland greep dit verdrag aan om de Republiek de oorlog te verklaren (vierde Engelse oorlog). Daarbij zal zeker hebben meegewogen dat de Republiek de Amerikaanse opstandelingen via (wapen)handel op Sint Eustatius, hielp.

Uiteindelijk werd de oorlog met Engeland in 1784 bij de Vrede van Parijs beëindigd.

Tijdens de tweede coalitieoorlog tegen Frankrijk werd door tsaar Paul van Rusland in het jaar 1800, een tweede verbond van Gewapende Neutraliteit met Denemarken, Zweden en Pruisen gerealiseerd. Dit verbond heeft maar kort bestaan omdat de Engelsen het als verkapte oorlogsverklaring zagen. Na een aanval op de Deens-Noorse vloot in de zeeslag van Kopenhagen op 2 april 1801, trad Denemarken uit het verbond van de Gewapende Neutraliteit. Kort hierna overleed tsaar Paul van Rusland en dit betekende het einde van dit verbond van Gewapende Neutraliteit.

Tabakspijpen

Naar aanleiding van de Gewapende Neutraliteit (1780-1784) is een tabakspijp geproduceerd. In het tekstlint staat "D:GEWAPENDE NEUTRALITEIT". Op de linkerzijde is tsarina Catharina II onder het wapen van Zweden afgebeeld. Rechtsonder Catharina staat het wapen van Rusland. Op de voorzijde van de tabakspijp is het alziende oog afgebeeld.

De rechterzijde van deze pijp is versierd met de Hollandse maagd met vrijheidshoed vergelijkbaar met de Hollandse maagd (nummer 10) op de prent "DEN BRITSEN LEOPARD TOT REDEN GEBRACHT". Boven de Hollandse maagd is het wapen van Denemarken aangebracht. Onder de Hollandse maagd staat het wapen van Willem V en links hiervan de Hollandse leeuw en de naam "BIELIA".

De steel is rijkelijk versierd met florale motieven en deels springende honden.

De naam BIELIA wordt met het hierboven beschreven historisch kader van de gewapende Neutraliteit geïnterpreteerd als een verwijzing naar de naam Van Bijlandt (BIELIA via BIELAND naar Bijlandt).

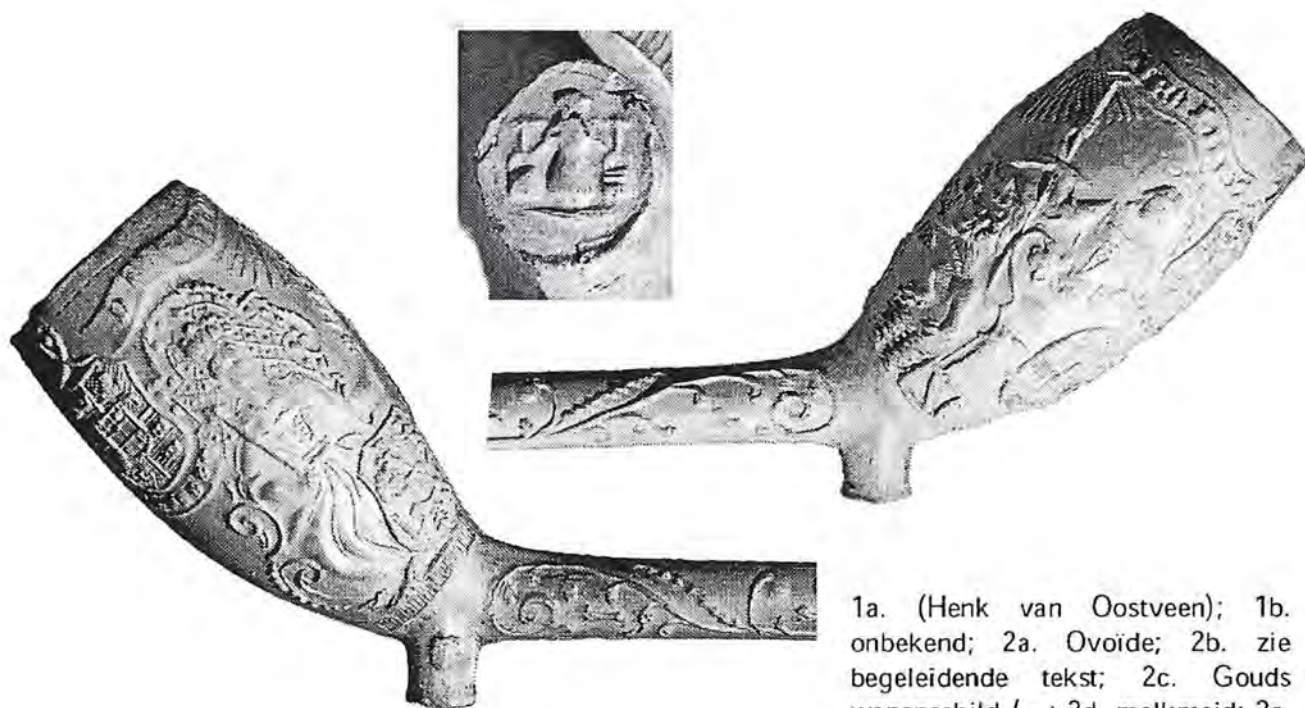
1a 06760 (Jan van Oostveen); 1b. Uithoorn, Meerwijk, weilandvondst; 2a. Ovoïde; 2b. zie begeleidende tekst; 2c. Gouds wapenschild + S / Gouds wapenschild + S ; 2d. hoed; 2e. ongeglaasd; 2f. gebotterd; 2g. gehele radering rondom ketelopening; 2h. naad met kam afgewerkt; 3a. ; 3b ; 3c. ; 4.1780-1790; 5. Gouda; 6. Hendrik Bos; 7.

1a. Ewout Korpershoek; 1b. Groot-Brittanië; 2a. Ovoïde; 2b. zie begeleidende tekst; 2c. Gouds wapenschild / - ; 2d. melkmeid; 2e. ongeglaasd; 2f. gebotterd; 2g. gehele radering rondom ketelopening; 2h. naad met kam afgewerkt; 3a. ; 3b ; 3c. ; 4.1780-1790; 5. Gouda; 6. Maarten Monk; 7.

Vooralsnog kennen we twee tabakspijpen die met zekerheid aan de Gewapende Neutraliteit gekoppeld kunnen worden. Deze pijpen dragen als hielmerk de gekroonde hoed en de melkmeid. Beide hebben in het tekstlint "D: GEWAPENDE NEUTRALITEIT" zij het dat het woord neutraliteit bij beide exemplaren moeilijk leesbaar is. Dit laatste zou goed de reden

1a. (Henk van Oostveen); 1b. onbekend; 2a. Ovoïde; 2b. zie begeleidende tekst; 2c. Gouds wapenschild / - ; 2d. melkmeid; 2e. ongeglaasd; 2f. gebotterd; 2g. gehele radering rondom ketelopening; 2h. naad met kam afgewerkt; 3a. Florale motieven; 3b ongeglaasd; 3c. ; 4.1800-1830?; 5. Gouda; 6.; 7.

kunnen zijn waardoor in eerste instantie in het tekstlint DENEMARKEN werd gelezen terwijl dit NEUTRALITEIT moet zijn geweest³⁰.

Van latere datum is een vergelijkbare ovoïde pijp met wederom het merk de melkmeid. Het bijzondere aan deze pijp is dat de teksten onder de

³⁰ Reeds in 1995 publiceerde Kees Faas deze veronderstelling. Faas, 1995, p. 653.

Zweedse en Deense wapenschilden zijn verwijderd. Hiertoe zijn sterretjes over de letters onder het wapen aangebracht. De radering die rond de ketelopening is aangebracht suggereert een 19de eeuwse datering.

Literatuur

Duco, D.H., 1987. De Nederlandse kleipijp. Handboek voor dateren en determineren. Leiden.

Faas, K., 1995. Adelaars op Goudse pijpen. In: Pijpelogische Kring Nederland, 17de jaargang, nummer 67, p.650 – 658.

Fokke, A., 1783. Handboek der Vaderlandsche historie.

Nationaal Archief 's-Gravenhage. Verzameling J.A. van den Velden 1692-1793. Stukken afkomstig van Frederik Sigismund graaf van Bylandt in het Archief van Admiraliteitscolleges.

Goudse ovoïde pijp uit 1800 - 1830 ter gelegenheid van de Gewapende Neutraliteit. Zie artikel op pagina 2448

Hoornpijp met op de linkerzijde koning Willem III en op de andere zijde koningin Sophia. Deze pijp is omstreeks 1874 gemaakt. Zie artikel op pagina 2432

Afbeelding van een lichtbeeld dat mogelijk op een Hollandia-pijp heeft gestaan. Voor meer informatie zie pagina 2443

